

กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจา แบบกวนมุขในโฆษณพระราชทาน

พิชัย แก้วบุตร

ดร., อาจารย์

วิทยาลัยนานาชาติ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Shi_yu16@hotmail.com

ชวาลิน เพ่งบุญ

อาจารย์

วิทยาลัยนานาชาติ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Chawalin.p@psu.ac.th

นพวรรณ เมืองแก้ว

อาจารย์

วิทยาลัยนานาชาติ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Anakaon_191@hotmail.com

รับบทความ: 2 ธันวาคม 2564

แก้ไขบทความ: 21 เมษายน 2565

ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขจากเทปบันทึกการแสดงสด โขนพระราชทานประจำปี พ.ศ. 2554, 2556, 2557 และ 2561 จำนวน 4 ครั้ง โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการถอดบทสนทนาเป็นตัวอักษร ผลการวิจัยพบกลวิธีทางภาษาทั้งสิ้น 9 กลวิธี ได้แก่ 1) การยั่วล้อ (การยั่วล้อโดยตรงและการยั่วล้อโดยอ้อม) 2) การสร้างความย้อนแย้ง 3) การทำให้เป็นเรื่องสัปดน 4) การล้อวรรณกรรม 5) การใช้สัญลักษณ์ 6) การสร้างความขัดแย้ง 7) การใช้ภาษาสร้างอารมณ์ขัน (การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาถิ่น/ระดับเสียง การใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์) 8) การจบเรื่องแบบผิดความคาดหมาย และ 9) การใช้อักษรย่อหรือคำย่อ กลวิธีทางภาษาเหล่านี้สร้างความน่าสนใจกระตุ้นผู้ชมให้ติดตามชมการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนออารมณ์ขันจะเป็นการนำเสนอเรื่องที่ธรรมดา มีความหมายตรงตัว แต่กลับทำให้เกิดความขำขัน หรือการนำเสนอเรื่องที่รุนแรงแต่ก็ยังปรับเป็นเรื่องที่ไม่รุนแรงและยังทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์การใช้ภาษาที่ชี้ให้เห็นศักยภาพของการนำเสนออารมณ์ขันในสื่อต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา, อารมณ์ขัน, บทพากย์เจรจาแบบกวนมุข, โขนพระราชทาน

Language Strategies Showing Humour in Kuanmuk Narrative and Dialogue in the Royal Khon Performance

Pichai Kaewbut

Ph.D., Lecturer

International College, Surat Thani Campus,

Prince of Songkla University

Shi_yu16@hotmail.com

Chawalin Pengbun

Lecturer

International College, Surat Thani Campus,

Prince of Songkla University

Chawalin.p@psu.ac.th

Noppawan Muangkaew

Lecturer

International College, Surat Thani Campus,

Prince of Songkla University

Anakaon_191@hotmail.com

Received: December 2, 2021

Revised: April 21, 2022

Accepted: April 22, 2022

Abstract

This article aims to study and analyze language strategies showing humour in Kuanmuk narrative and dialogue in the Royal Khon Performance in 2011, 2013, 2014 and 2018. Four years of Khon Performance data was taken from live performance tapes and dialogues were transcribed into text to analyze. The research found that 9 language strategies were used as follows: 1) Teasing (Direct and indirect teasing) 2) Contradiction 3) Obscene word 4) Literary parody 5) Using symbols 6) Conflict 7) Using language creates humour (Using foreign languages, dialects and volume to give a clear picture) 8) Unexpected ending and 9) Abbreviation. These language tactics are intriguing audiences to follow the show. Although the humour presentation is simple, using meaningful words and language strategies made people laugh out loud. Moreover, violent words from the presentation has been softened to create the sense of humour. It can be considered a linguistic phenomenon that indicates the potential of humour in various media clearly.

Keywords: Language strategies, Humour, Kuanmuk narrative and dialogue, The Royal Khon Performance

บทนำ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ¹ ทรงมีพระราชเสาวนีย์ที่จะฟื้นฟูการแสดงโขน อันสืบเนื่องจากสภาวะซบเซาของการแสดงชั้นสูงประจำชาติตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้ความนิยมในการรับชมการแสดงโขนมีสถิติลดลง โดยจัดการแสดงโขนเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช² ครอบรอบ 80 พรรษา และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ครอบรอบ 75 พรรษา ในปี พ.ศ. 2550 จัดการแสดงโขนชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ ต่อมาเมื่อกระแสเรียกร้องจากผู้ชมอย่างต่อเนื่อง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถจึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดแสดงโขนในนาม “โขนพระราชทาน” (โขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) ในตอนต่าง ๆ ต่อเนื่องทุกปี (ดังตารางที่ 1)

¹ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระฐานันดรศักดิ์ มีพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง” ประกาศเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

² พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระฐานันดรศักดิ์ มีพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” ประกาศเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

ตารางที่ 1: การจัดแสดงโขนพระราชทานระหว่างปี พ.ศ. 2550-2562

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	รายละเอียดการจัดแสดง
1	2550	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ
2	2551	ไม่มีการจัดการแสดง
3	2552	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ
4	2553	จัดแสดงในตอนนางลอย
5	2554	จัดแสดงในตอนศึกมัยราพณ์
6	2555	จัดแสดงในตอนจองถนน
7	2556	จัดแสดงในชุดศึกกุ่มภรรยา ตอนโมกษศักดิ์
8	2557	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนนาคบาศ
9	2558	จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนพรหมาศ
10	2559 - 2560	เดิมจัดการแสดงในตอนพิเภกสวามิภักดิ์ แต่มีการยกเลิกการแสดงเนื่องจากการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และในปี พ.ศ. 2560 จัดการแสดงเนื่องในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ ในตอนรามาวตาร สีดาหายถวายพล พิเภกสวามิภักดิ์

ลำดับที่	ปี พ.ศ.	รายละเอียดการจัดแสดง
11	2561	จัดการแสดงเป็นวาระพิเศษฉลองครบรอบ 1 ทศวรรษโชนพระราชทาน ตอนพิเภกสวามีภักดี
12	2562	จัดการแสดงในตอนสืบมรรคา

(อริปิตย์ นิตยัณรา, พิชัย แก้วบุตร, ขวาลิน เฟ่งบุญ และนพวรรณ เมืองแก้ว, 2563)

องค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงโชน คือ การพากย์-เจรจา ซึ่งเป็นกลวิธีในการใช้ดำเนินเรื่องของการแสดง เนื่องจากผู้แสดงต้องสวมใส่หัวโชนจึงไม่สามารถเจรจาโต้ตอบด้วยตนเองได้ ยกเว้นการแสดงโชนสดที่ผู้แสดงสวมหัวโชนเหนือศีรษะ ผู้แสดงจึงสามารถเจรจาด้วยตนเองได้และตัวพระ-ตัวนาง ที่ถึงแม้ว่าจะไม่สวมหัวโชนแต่ก็ไม่ได้เจรจาด้วยตนเอง ดังนั้นการแสดงโชนจึงต้องอาศัยคนพากย์-เจรจาด้วยเป็นผู้ดำเนินการแสดง การเจรจาแบบกวนมุขเป็นการเจรจารูปแบบหนึ่งในการแสดงโชนเป็นการเจรจาติดตลกนอกเหนือบทที่เขียนไว้หรือบางกรณีเรียกว่า “เล่นกวนมุข” โดยคำว่า “มุข” มาจากคำว่า “มุขปาฐะ” ถือเป็นศิลปะทางด้านการพูดอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิภาณไหวพริบทางการใช้ภาษาของผู้พากย์ ทั้งนี้ในอดีตส่วนที่เป็นการเจรจาอยู่นอกเหนือตัวบท แต่บางกรณีหรือการแสดงในโอกาสสำคัญอาจจะต้องมีการนัดแนะหรือเขียนบทเพื่อเป็นแนวทางในการเล่นกวนมุขขณะทำการแสดง ซึ่งมุขตลกต่าง ๆ นั้นอาจจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมืองหรือสภาพสังคมในขณะนั้นด้วย ซึ่งภาษาที่ถ่ายทอดออกมา นั้นมีกลวิธีทางภาษาที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันที่สะท้อนให้เห็นถึงกลวิธีทางภาษารูปแบบต่าง ๆ จาก

ตัวละครที่ใช้บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ อีกทั้งกลวิธีทางภาษาเหล่านี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างอรรถรสความน่าติดตามให้แก่ผู้ชมโขมพระราชนานด้วย ข้อมูลทางการศึกษาดังกล่าวจะเป็นการบันทึกรูปแบบกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขของโขมพระราชนาน ซึ่งยังพบบงานศึกษาวิจัยกลวิธีการใช้ภาษาของบทพากย์-เจรจาในการแสดงโขมค่อนข้างน้อยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโขมพระราชนาน

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ โขมพระราชนานตอนต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข ซึ่งประกอบด้วย 1) ปี พ.ศ. 2554 จัดแสดงในตอนศึกมัยราพณ์ 2) ปี พ.ศ. 2556 จัดแสดงในชุดศึกกุมภกรรณ ตอนโมกขศักดิ์ 3) ปี พ.ศ. 2557 จัดแสดงในชุดศึกอินทรีชิต ตอนนาคาศ และ 4) ปี พ.ศ. 2561 จัดการแสดงเป็นวาระพิเศษฉลองครบรอบ 1 ทศวรรษโขมพระราชนาน ตอนพิเภกสวามีภักดี รวมจำนวน 4 ครั้ง โดยวิธีการถอดบทสนทนาเป็นตัวอักษรจากเทปบันทึกการแสดงสดโขมพระราชนาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขัน หมายถึง วิธีการทางภาษาแบบใด ๆ ก็ได้ในการนำเสนอเรื่องตลกที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันแก่ผู้ชมโขมพระราชนานในช่วงที่มีบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข กลุ่มผู้สื่อสารเจรจาแบบกวนมุขมีกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ที่หลากหลายที่จะแสดงอารมณ์ขันแก่

ผู้ชม โดยการแสดงอารมณ์ขึ้นแต่ละครั้งนั้นมักจะปรากฏลักษณะของกลวิธีทางภาษาแบบใดแบบหนึ่งทุกครั้ง หรือในบางกรณีอาจจะปรากฏกลวิธีทางภาษาหลายกลวิธีรวมกันก็ได้

บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข หมายถึง รูปแบบการพากย์-เจรจาแบบหนึ่งในการแสดงโขนซึ่งเป็นสื่อนอย่างหนึ่งของการแสดงเป็นการเจรจาติดตลกหรือบางกรณีเรียกว่า “เล่นกวนมุข” ถือเป็นศิลปะทางด้านการพูดอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิภาณไหวพริบทางการใช้ภาษาและภาษาที่ถ่ายทอดออกมา นั้นมีการสะท้อนถึงสภาพสังคม เหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลานั้น ๆ

โขนพระราชทาน หมายถึง โขนมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตามพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

กรอบแนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ “กลวิธีทางภาษา” หมายถึง วิธีการทางภาษาแบบใด ๆ ก็ได้ในการนำเสนอเรื่องตลกที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันแก่ผู้ชม โขนพระราชทานในช่วงที่มีบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข กลุ่มผู้สื่อสารเจรจาแบบกวนมุขมีกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ หลากหลายที่จะแสดงอารมณ์ขึ้นแก่ผู้ชม โดยการแสดงอารมณ์ขึ้นแต่ละครั้งนั้นมักจะปรากฏลักษณะของกลวิธีทางภาษาแบบใดแบบหนึ่งทุกครั้งหรือในบางกรณีอาจจะปรากฏกลวิธีทางภาษาหลายกลวิธีรวมกันก็ได้

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ที่เป็นกลวิธีทางภาษานั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากหนังสือหรืองานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทางด้านการใช้ภาษาที่เกี่ยวกับอารมณ์ขึ้น ได้แก่ 1) สิทธา พินิจภูวดล (2515) ในความรู้

ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย 2) งานวิจัยของ Chiaro (1992) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ The Language of Jokes: Analysing Verbal Play 3) ธิดา โมสิกรัตน์ (2526) ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4) วรรณคดีในหน่วยที่ 1-74 4) งานวิจัยของกาญจนา เจริญเกียรติบวร (2548) ที่ศึกษาการวิเคราะห์หว่าทกรรมเรื่อง ตลกภาษาไทย 5) งานวิจัยของญาดา ซาญบัญชี (2551) ที่ศึกษากลวิธีการใช้ ภาษาในงานเขียนอารมณ์ขันของ เกตุเสพย์สวัสดิ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 6) งานวิจัยของหนึ่งฤทัย ขวนะลิขิต (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ขันใน ข้อความท้ายรถ: เสน่ห์ทางภาษาที่ไม่ควรมองข้าม และ 7) งานวิจัยของอุมา ภรณ์ สังขมาน (2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาในวัฒนธรรมเสียดสี เพื่อสร้างความตลกขบขันของไทย เมื่อผู้วิจัยสังเคราะห์หนังสือและงานวิจัย ดังกล่าวจะได้เป็นกรอบแนวคิดทางด้านกลวิธีทางภาษาที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 9 กลวิธี ดังนี้

1) การยั่วล้อ หมายถึง การเสนอเรื่องราวที่แฝงการเสียดสี เหน็บแนม ประชดประชัน และเยาะเย้ย ประกอบด้วยการยั่วล้อโดยตรง หมายถึง การดำเนินตรงไปตรงมาอย่างเฉียบขาด ซึ่งบางครั้งค่อนข้างรุนแรง ก้าวร้าว โดยที่เหยียดยักยอกที่บ่งพร่องและเน้นให้เห็นว่าเป็นสิ่งน่าขัน ส่วนเรื่อง ที่ตม้มักจะไม่ว่าถึง และการยั่วล้อโดยอ้อม หมายถึง การเสียดสีเหน็บแนม ด้วยการสร้างเรื่องสั้น แล้วนำพฤติกรรมหรือเหตุการณ์มาใส่เป็นเนื้อเรื่องที่ ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

2) การสร้างความย้อนแย้ง หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่เหลือเชื่อหรือ เรื่องที่ไม่น่าเกิดขึ้นได้ เพื่อเน้นและชี้ให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นและทำให้เกิดอารมณ์ขัน

3) การทำให้เป็นเรื่องสับสน หมายถึง การใช้ภาษาสองแง่สองง่าม หรือให้แกงคิดที่ทำให้ผู้อ่านคิดจากคำข้อความและเนื้อเรื่อง ผู้เขียนต้อง ระมัดระวังไม่ให้เรื่องส่อเจตนาไปในทางลามก อนาจาร หรือหยาบโหล

4) การล้อวรรณกรรม หมายถึง การใช้ภาษาล้อเนื้อเรื่อง ล้อบุคลิก พฤติกรรมของตัวละคร ล้อการใช้ภาษา และล้อธรรมเนียมนิยมการแต่งเรื่องในวรรณคดี

5) การใช้สัญลักษณ์ หมายถึง การใช้ภาษาเพื่อสื่อแทนความคิด หรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่ออารมณ์ขัน สื่อความหมาย และบอกลักษณะบางอย่างที่ให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ จนสามารถตีความสัญลักษณ์ได้ถูกต้องและเกิดความขบขัน

6) การสร้างความขัดแย้ง หมายถึง การใช้ภาษาเพื่อให้ตัวละคร หรือบุคคลแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างที่ไม่ผู้อ่านคาดไม่ถึงหรือในทำนองที่น่าจะเป็นไปได้

7) การใช้ภาษาสร้างอารมณ์ขัน ได้แก่ การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาถิ่น การใช้ระดับเสียงที่ผิด การใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์ การใช้คำหรือตัวเลขแทนเสียง เป็นต้น

8) การจบเรื่องแบบผิดความคาดหมาย หมายถึง การใช้ภาษาแสดง การเปลี่ยนทิศทางให้เรื่องจบลงอย่างที่ไม่คาดไม่ถึง

9) การใช้อักษรย่อหรือคำย่อ หมายถึง การสื่อสารโดยใช้อักษรย่อ หรือคำย่อเพื่อสร้างอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะ

ทบทวนวรรณกรรม

ด้านการศึกษาวិเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขนั้นพบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องคือ อธิปัติ นิติยัณรา, พิชัย แก้วบุตร, ขวาลิน เฟ่งบุญและ นพวรรณ เมืองแก้ว (2563) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบ กวนมุขในโฆษณาราชทานว่า เป็นบทพากย์-เจรจาที่สอดคล้องกับทฤษฎี อารมณ์ขัน 3 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีความเหนือกว่า 2) ทฤษฎีความผ่อนคลาย และ 3) ทฤษฎีความไม่เข้ากัน ซึ่งลักษณะของทฤษฎีอารมณ์ขันทั้ง 3

ทฤษฎีพบว่า ทฤษฎีความเหนือกว่าจะเน้นอธิบายถึงเหตุ ปัจจัยทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำในสังคม การเรียกร้องสิทธิ ระบบชนชั้นปกครอง เป็นต้น ทฤษฎีความผ่อนคลายจะเน้นอธิบายถึงเหตุปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น การถูกกดขี่ทางเพศ การถูกจำกัดอิสรภาพทางความคิด เป็นต้น

ภาษาสามารถควบคุมหรือขนาบความคิดและวิธีคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ และการปรากฏของรูปแบบภาษาในแบบต่าง ๆ ช่วยทำให้มนุษย์เกิดอารมณ์ความรู้สึก อารมณ์ขันทางภาษาถือได้ว่าเป็นสมรรถนะทางภาษาอย่างหนึ่ง (Linguistic competence) การนำภาษามาเป็นเครื่องมือในการสร้างอารมณ์ขันนับเป็นการรักษาและเพิ่มเติมภาษาไทยให้งอกงาม กลายเป็นความเจริญด้านวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะภาษาเกิดจากคน (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508, น. 17) การใช้ภาษาเป็นหนึ่งในกลุ่มวิธีสร้างความขบขัน ถือได้ว่าเป็นความสร้างสรรค์อย่างหนึ่งที่น่าสนใจเนื่องจากทำให้มีประสบการณ์มีวิธีการตีความสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน

ในกลุ่มหนังสือที่กล่าวถึงการวิเคราะห์เรื่องตลกขบขัน งานของ Chiaro (1992, น. 18-47) ได้พูดถึงกลวิธีการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันไว้ เช่น การพลั้งปากหรือลื่นพันกัน (Slips of the tongue) การนำคำพูดที่คนอื่นพูดผิดมาทำให้ตลก (Reported slips) การเล่นคำ (Deliberate word play) การกำหนดรูปแบบหักมุม เป็นต้น งานของจิตา โมสิกรัตน์ (2526, น. 427-438) กล่าวถึงการสื่ออารมณ์ขันในทางวรรณคดีว่ามีกลวิธีทางภาษา ดังนี้ การยั่วล้อ การสร้างเรื่องให้เกินจริง การล้อวรรณคดี การสร้างความขัดแย้ง การทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมาย นอกจากนี้งานของสิทธา พินิจภูวดล (2515) ยังมีลักษณะของการใช้คำกำกวม การบรรยายอย่างผิด

ธรรมชาติ การพูดโพล่ง ๆ โดยไม่คิดให้รอบคอบ และการแสดงนัยกลับหรือการย้อนทางกับสิ่งที่เป็นปกติวิสัยอีกด้วย

ในกลุ่มข้อมูลของงานวิจัยทางด้านภาษาปรากฏการวิเคราะห์เกี่ยวกับความตลกขบขันไว้ ดังนี้ งานวิจัยของกาญจนา เจริญเกียรติบรร (2548) ศึกษาพฤติกรรมเรื่องตลกภาษาไทยว่า ปรากฏกลวิธีการเล่นคำ เช่น การเล่นคำตอกล้อความกำกวม การเล่นคำที่ทำให้ตีความที่ต่างไปจากปกติ และกลวิธีทางปริเฉท เช่น การทำให้หลงทาง การประชด เป็นต้น งานวิจัยของญาดา ซาญบุญซี (2551) ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในงานเขียนอารมณ์ขันของเกตุเสพรักษ์สวัสดิ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา พบกลวิธีที่ใช้คำสแลง กลวิธีการชมและตำหนิตนเอง กลวิธีการสื่อสารกับผู้อ่าน และกลวิธีที่ใช้สำนวนสุภาพ งานวิจัยของหนึ่งฤทัย ชวนะลิขิกร (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ขันในข้อความท้ายรถ: เส้นทางภาษาที่ไม่ควรมองข้าม พบกลวิธีทางภาษา เช่น กลวิธีการล้อเลียน กลวิธีการใช้เหตุผลผิดแบบผิดความคาดหมาย กลวิธีการเสียดสี เป็นต้น และ 7) งานวิจัยของอุมาภรณ์ สังขมาน (2559) พบกลวิธีทางภาษาในวัฒนธรรมเสียดสีเพื่อสร้างความตลกขบขันของไทย เช่น การใช้ถ้อยคำเชิงคำถามวาทศิลป์ การใช้ถ้อยคำเชิงเปรียบเทียบ การใช้ถ้อยคำล้อเลียน การใช้ถ้อยคำประชดประชัน เป็นต้น

กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นส่วนใหญ่เป็นกลวิธีทางปริเฉทและวัจนปฏิบัติศาสตร์ การใช้สัมผัสและใช้ภาษาอย่างมีศิลปะดังกล่าวนอกจากจะสร้างความตลกขบขันแล้วยังสะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นของคนในสังคม รวมทั้งสะท้อนสภาพของสังคมปัจจุบันว่ามีทั้งแง่บวกและแง่ลบ และมีการกล่าวถึงเรื่องที่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมไทย (Norm) ลักษณะดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งชี้ว่า ภาษามีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น กลวิธีทางภาษาการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขัน งานวิจัยเกี่ยวกับความตลกในภาษาไทย งานวิจัยเกี่ยวกับโขน เป็นต้น

2. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการถอดบทสนทนาเป็นตัวอักษร เฉพาะบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขจากเทปบันทึกการแสดงสดโขน พระราชทานตามประชากรกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2554 พ.ศ. 2556 พ.ศ. 2557 และ พ.ศ. 2561 รวมจำนวน 4 ตอน

3. วิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขที่ถอดบทสนทนาเป็นตัวอักษรแล้วตามกรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ขันที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น

4. นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในรูปแบบการเขียนบรรยาย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอตัวอย่างกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโขนพระราชทานในปีต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 2 : แสดงกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันที่ปรากฏในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโขนพระราชทานในปีต่าง ๆ

กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขัน		บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข ในโขนพระราชทานในปีต่าง ๆ			
		2554	2556	2557	2561
1. การยั่วล้อ	1.1 การยั่วล้อโดยตรง	✓	✓	✓	✓
	1.2 การยั่วล้อโดยอ้อม	✓	✓	✓	✓

กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ชั้น		บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข ในโฆษณพระราชทานในปีต่าง ๆ			
		2554	2556	2557	2561
2. การสร้างความย้อนแย้ง		-	✓	-	✓
3. การทำให้เป็นเรื่องสัปดน		✓	✓	-	✓
4. การล้อวรรณกรรม		-	✓	-	-
5. การใช้สัญลักษณ์		✓	✓	-	✓
6. การสร้างความขัดแย้ง		✓	✓	-	✓
7. การใช้ ภาษาสร้าง อารมณ์ชั้น	7.1 ก า ร ไ ช้ ภาษาต่างประเทศ	✓	-	✓	✓
	7.2 การใช้ภาษาถิ่น/ ระดับเสียง	✓	-	-	-
	7.3 การใช้คำบรรยาย ให้เกิดภาพพจน์	-	✓	-	-
8. การจบเรื่องแบบผิดความคาดหมาย		✓	✓	-	-
9. การใช้อักษรย่อหรือคำย่อ		-	✓	✓	-

1) การยั่วล้อ

1.1) การยั่วล้อโดยตรงตามกรอบแนวคิดของธิดา โมสิกรัตน์ (2526, น. 427-438) หมายถึง การดำเนินตรงไปตรงมาอย่างเฉียบขาด ซึ่งบางครั้งค่อนข้างรุนแรงก้าวร้าว โดยหยิบยกสิ่งที่บกพร่องมาเน้นให้เห็นว่า ขำขัน ส่วนเรื่องตลกไม่โดนกล่าวถึง จากตัวอย่างที่ 1 เป็นบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขระหว่างทศกัณฐ์กับเหล่าเสนาทหารยักษ์ ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้ว เหล่าเสนาทหารยักษ์จะยำเกรงทศกัณฐ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากมียศสูงกว่า

เหล่ายักษ์ทั่วไปแต่จากตัวอย่างพบว่า การใช้ภาษาของเหล่าเสนาทหารยักษ์กับทศกัณฐ์นั้นมีความเป็นกันเองอยู่มาก ซึ่งไม่อาจเกิดขึ้นได้ในบทบาทยักษ์ทั่วไปและยังมีการกล่าวว่าทศกัณฐ์เป็นยักษ์ที่คุยโวโอ้อวด ไม่ยอมรับความเป็นจริงว่ามีโชติตอนที่สังหารพระรามและพระลักษมณ์เสียเมื่อไรก็ได้ แต่เป็นฝ่ายพระรามและพระลักษมณ์ที่สามารถต่อกรและทำการศึกชนะทศกัณฐ์เสมอมา จากกลวิธีทางภาษาดังกล่าวทำให้ผู้ชมรู้สึกขบขันไปกับคำพูดของเหล่าเสนายักษ์ที่พูดต่อทศกัณฐ์และเป็นการยั่วล้อโดยตรง กล่าวถึงข้อบกพร่องที่เห็นชัดอย่างตรงไปตรงมา

ตัวอย่างที่ 1

ทศกัณฐ์ : ถ้าวางนั้นขอขอบใจ เอ็งรู้ใหม่วันนี้กูยกกองทัพออกมาทำไม
เสนาทหารยักษ์ ข : นอกจากไปโพลาร์แล้ว เป็นอัลไซเมอร์ด้วยนะ
ไม่รู้ตัวเองมาทำอะไร

เสนาทหารยักษ์ ก : ไม่ใช่ ท่านถามลองภูมิ

เสนาทหารยักษ์ ข : อ้อ รู้พระเจ้าข้า ยกกองทัพมาสังหารพระราม
พระลักษมณ์ใช่ไหม พระเจ้าข้า

ทศกัณฐ์ : พระรามพระลักษมณ์จะฆ่าเสียวันไหนก็ได้

เสนาทหารยักษ์ ข : ซี้คุยโว้ย

เสนาทหารยักษ์ ค : เออจริงวะ

(ตอนพิเภกสวามีภักดี: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2561)

1.2) กลวิธีการยั่วล้อโดยอ้อมจะใช้พฤติกรรมและเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วง พ.ศ. 2556-2557 ที่มีการออกแถลงการณ์ประกาศโดยมีคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. เป็นคณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563) มาหยอกล้อเพื่อสร้างอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะให้แก่ผู้ชม โดยการใช้คำว่า “ประกาศ” ที่จะกล่าวขึ้น

ก่อนการกล่าวแถลงการณ์ประกาศของคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ออกแถลงการณ์ประกาศผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น พร้อมกันนั้นผู้แสดงยังใช้น้ำเสียงที่เลียนแบบการประกาศดังกล่าว จึงทำให้ผู้ชมรู้สึกตลกขบขันอีกด้วย

ตัวอย่างที่ 2

กระป๋ราชมัญ ข : ประกาศ

กระป๋ราชมัญ ข : อะไรอีกอะ

กระป๋ราชมัญ ก : คูน ๆ เหมือนเคยได้ยินที่ไหนไม่รู้

กระป๋ราชมัญ ข : มันคือ หนังสือของทางราชการ เขาเคยได้ยินกัน

หมดทุกคนนั่นแหละ

กระป๋ราชมัญ ก : อ้อ อะอะ ประกาศ

(ศึกอินทรีชิต ตอนนาคบาท: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2557)

2) การสร้างความย้อนแย้ง

การสร้างความย้อนแย้งมีลักษณะของการใช้ถ้อยคำที่เหลือเชื่อหรือเรื่องที่ไม่น่าเกิดขึ้นได้ (ญาดา ชาญบุญชี, 2551, น. 54) เพื่อแสดงภาพให้ชัดเจนจนสามารถสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ชมได้ โดยเสนายักษ์ ก เข้าใจว่าน้ำลึก มีคลื่นสูง น่าเล่นวินด์เซิร์ฟ แต่ความจริงแล้วเสนายักษ์ ข ได้บอกว่ามันไม่ได้เป็นแบบนั้น เพราะถ้าน้ำที่อื่นตกลงไปจะจม แต่ที่นี้ตกไปดังแอ็ก แสดงว่าน้ำตื้นไม่ได้ลึกอย่างที่คิด การสร้างความย้อนแย้งนี้สร้างสีสันให้ผู้รับชมรับฟังเกิดภาพอีกอย่างหนึ่ง พอได้รู้ความจริงที่เป็นเรื่องตรงกันข้ามเลยทำให้เกิดความขบขัน

ตัวอย่างที่ 3

เสนาयักษ์ ข : น้ำที่นี้ไม่เหมือนที่อื่น

เสนายักษ์ ก : เป็นไฉ

เสนายักษ์ ข : ที่อื่นตกไปจม

เสนายักษ์ ก : ที่นี้เป็นอย่างไ

เสนายักษ์ ข : ที่นี้ตกไปดังแอ็ก

เสนายักษ์ ก : มันตื้นหรือไ

เสนายักษ์ ข : มันตื้นนี้ถึงดินแล้ว

(ศึกกุ่มภรรยา ตอน โมกขศักดิ์: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2556)

3) การทำให้เป็นเรื่องสัปดน

กลวิธีทางภาษานี้มักทำให้ผู้ฟังเกิดแง่คิดจากข้อความและเนื้อเรื่อง การนำเสนอทำให้เกิดเป็นเรื่องสองแง่สองง่าม แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการส่อเจตนาไปในทางลามก อนาจาร หรือหยาบโลนมากนัก มีลักษณะเป็นการปลดปล่อยของคนเราที่ไม่กล้าพูดถึงที่เก็บไว้ในใจ เพราะเรื่องลามกสัปดนเป็นเรื่องต้องห้ามที่ไม่ควรพูด (ญาดา ชาญบัญชา, 2551, น. 57)

ตัวอย่างที่ 4

นางพิราภวน : อะไรกันอีกละจ๊ะ ท่านนายทะ-วาน-ระ-บาน

ทวารบาล ก : เรียกฉันนายทะ-วาน-บาน

ทวารบาล ข : ทะ-วา-ระ-บาน น่าเกลียด

ทวารบาล ก : ทำไมมันน่าเกลียดตรงไหน

ทวารบาล ข : แสบานของแกไปคนเดียว ฉันไม่บานกับแกด้วยหรอคะ

(ศึกมัยราภณ์: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2554)

จากตัวอย่างข้างต้น เมื่อวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข ในช่วงที่นางพิราภวนได้สนทนากล่าวทักทายกับนายทวารบาลทั้งหลายพบว่า

นางพิราภรณ์มีการใช้คำศัพท์เรียกตำแหน่งคือ “นายทวารบาล” ด้วยการใช้เสียงที่ลากยาวเน้นไปยังแต่ละพยางค์คือ (ทะ-วาน-ระ-บาน) โดยออกเสียงพยางค์สุดท้าย (บาน) ลากยาวที่สุด คำว่า “ทวารบาล” ในความเป็นจริงแล้วคือ ตำแหน่งผู้เฝ้าประตูที่ทำหน้าที่สอดส่องดูแลคนเข้าออก แต่ในบริบทนี้ความหมายของคำศัพท์เปลี่ยนไปด้วยเสียงที่ลากยาวและบริบทข้อความแวดล้อมดังตัวอย่าง กล่าวคือ คำว่า “บาน” ที่หมายถึงการผายออกนั้นมาประกอบกับคำว่า “ทวาร” ที่หมายถึงทวารหนัก และข้อความของนายทวารบาลยังแสดงให้เห็นถึงการนำอวัยวะทางเพศมาล้อเล่นกันอย่างสนุกสนาน ลักษณะการใช้ภาษาเช่นนี้ทำให้เกิดความหมายที่เป็นเรื่องเพศและเกิดเป็นเรื่องสัปดนสองแง่สองง่าม แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการสื่อเจตนาไปในทางลามกมากมกนั้ เนื่องจากเป็นการใช้ภาษาโดยทำให้พ้องเสียงกับชื่อตำแหน่ง ลดความหยาบโลนลงได้ และถือเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยแสดงอารมณ์ขันได้อย่างชัดเจน

4) การล้อวรรณกรรม

การนำวรรณคดีมาดัดแปลงให้เป็นงานใหม่ซึ่งปรับเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันและสามารถเรียกเสียงหัวเราะได้ (ธิดา โมสิกรัตน์, 2526, น. 427-438) กลวิธีนี้พบจากการล้อบุคลิกลักษณะหรือพฤติกรรมของตัวละครจากนวนิยายเรื่องทองเนื้อเก้าซึ่งได้นำมาทำเป็นละครโทรทัศน์เป็นที่นิยมเป็นอย่างสูงในเวลานั้น โดยเสนายักษ์ ก ถามชื่อเสนายักษ์ ข และทราบว่ชื่อวันเฉลิมก็เลยตกใจเพราะบุคลิกลักษณะของเสนายักษ์ ข ไม่ได้มีรูปร่างหน้าตาดีเหมือนตัวเองในละคร แต่กลับดูแล้วขี้เหร่ จึงเกิดการล้อเลียนทำให้เกิดความขำขันของบรรดาผู้ชม ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้พูดประโยคดั่งที่ตัวละครวันเฉลิมได้

ถ่ายทอดเอาไว้ด้วยน้ำเสียงเลียนแบบว่า “ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์จะมากเกิดเป็นข้างเผือก” ยิ่งทำให้ผู้ชมรู้สึกขำขัน

ตัวอย่างที่ 5

เสนายักษ์ ก : สงสัยเนี่ย มานี้ยังไม่รู้จักแกเลย แกเป็นใคร ชื่อไร เนี่ยเรา

เสนายักษ์ ข : ฉีนชื่อวันเฉลิม

เสนายักษ์ ก : หา (เสียงหัวเราะ) วันเฉลิม โอ้โฮ พ่อวันเฉลิม

เสนายักษ์ ข : ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์จะมากเกิดเป็นข้างเผือก

เสนายักษ์ ก : (หัวเราะ)

เสนายักษ์ ก : นี่แพนละครเธอ โอ๊ย ตาย ๆ

(ศึกกุ่มภรรณ ตอน โมกขคักคิ: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2556)

5) กลวิธีการใช้สัญลักษณ์

กลวิธีนี้ใช้การสื่อแทนความคิดหรือลักษณะบางประการของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่ออารมณ์ขัน สื่อความหมาย และบอกลักษณะบางอย่างที่ให้ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นจนสามารถตีความสัญลักษณ์ได้ถูกต้องและเกิดความขบขัน (ธิดา โมสิกรัตน์, 2526, น. 427-438)

ตัวอย่างที่ 6

ทวารบาล ก : มาสแกนตรงนี้ได้ยังไง

ทวารบาล ข : จะไปรู้แกเธอ เอาใหม่สิ

ทวารบาล ก : (ลองใช้เครื่องตรวจกับทวารบาล ข อีกครั้ง) หลังผ่านหน้าไม่ผ่าน (เอาเครื่องตรวจไปจ่อตรงเป้ากางเกงแล้วเครื่องตรวจร้องเตือน)

ทวารบาล ข : แสดงว่าเสออากาศมันกำลังจูนเข้าหากัน

ทวารบาล ก : (หัวเราะ) ไม่เกี่ยวกัน (เอาเครื่องมาตรวจตัวเอง
จ่อบริเวณเป้ากางเกง เครื่องตรวจร้องเตือน)

(ศึกมัยราพณ์: โชนพระราชทาน พ.ศ. 2554)

จากตัวอย่างข้างต้น เมื่อวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข
ในช่วงที่นายทวารบาลพูดคุยกันพบว่า ปรากฏการใช้ภาษาด้วยสัญลักษณ์
แทนความคิดหรือความหมายแสดงอารมณ์ขันบางอย่าง กล่าวคือ
จากตัวอย่างผู้ใช้ภาษานำเครื่องตรวจวัดถูระเบิดในพื้นที่สนามบินและ
เสาสัญญาณอากาศซึ่งมีลักษณะเป็นแท่งยาวมาแทนบางสิ่งบางอย่างคือ
อวัยวะเพศของผู้ชาย ความเป็นเรื่องเพศที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน
เมื่อผู้ฟังได้ยินก็เกิดการตีความเชื่อมโยงสัญลักษณ์กับความหมายดังกล่าวเกิด
เป็นอารมณ์ขันขึ้นได้

6) กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง

กลวิธีนี้เป็นการกำหนดให้ตัวละครหรือบุคคลแสดงพฤติกรรมหรือ
คำพูดแบบกระทบกระทั่งเบียดแทงที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงต่ออีก
บุคคลหนึ่งโดยที่ผู้อ่านคาดไม่ถึงว่าจะรุนแรงได้ถึงขั้นนี้ ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์
รุนแรงเกินกว่าที่จะคาดเดาได้ (ญาดา ชาญบัญชา, 2551, น. 40)

ตัวอย่างที่ 7

นางพิราภวน : ก็ฉันบอกแล้ว ว่าฉันไม่ได้ชุกซ่อนอะไรมา

ทวารบาล ข : อ้าว แล้วตาซึ่งมันหักได้ยังงั้นหม่อมแม่ คุณไย้ยักษ์
ตัวใหญ่ ๆ สามสี่ตัวขึ้นซังแล้วไม่เป็นอะไร จำเพาะมาหักตรงหม่อมแม่

ทวารบาล ก : คั่นเลย คั่นตัวเลย

นางพิราภวน : อย่างนะ นี่ฉันนะ เป็นพระพี่นางเชียวนะ แกจะมา
ลวนลามไม่ได้ ถ้าขึ้นคั่นฉัน ฉันจะทำฎีกาฟ้องร้องแก ฐานหมิ่นประมาทลวนลาม

ทวารบาล ข : ยังไม่ทันทำอะไรก็โดนลวนลามด้วย เล่นหลาย तरह เลย
(ศึกมัยราพณ์: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2554)

จากตัวอย่างข้างต้น เมื่อวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุข ในช่วงที่นางพิราภวนถกเถียงกับนายทวารบาลพบว่า ปรากฏการใช้ภาษาด้วย กลวิธีการสร้างความขัดแย้ง ในเนื้อเรื่องได้กำหนดให้นางพิราภวนแสดง พฤติกรรมที่สร้างขัดแย้งกับนายทวารบาล เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นายทวารบาล พยายามจะค้นตัวนางพิราภวนเพราะมีความผิดปกติน่าสงสัย ความขัดแย้งจึง เกิดขึ้นในลักษณะที่ผู้อ่านคาดไม่ถึงหรือไม่น่าจะเป็นไปได้ถึงขั้นนี้ กล่าวคือ นางพิราภวนแสดงออกถึงความโกรธเคืองและแสดงออกถึงความขัดแย้งนั้น โดยใช้วิธีทางกฎหมายผ่านการฟ้องร้องต่อศาลฐานหมิ่นประมาทและ ลวนลาม ในขณะที่นายทวารบาลยังไม่ได้ลงมือกระทำการใด ๆ ที่เป็นการหมิ่นประมาทหรือล่วงละเมิดเลย ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการใช้ ภาษาที่แสดงการสร้าง ความขัดแย้งเพื่อแสดงความขบขันได้อย่างชัดเจน

7) กลวิธีการใช้ภาษาสร้างอารมณ์ขัน

กลวิธีนี้มีลักษณะการใช้ลูกเล่นทางภาษาในการสื่อสารเพื่อให้ เกิดอารมณ์ขันขึ้น ได้แก่ การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ระดับเสียงที่ผิดปกติ และการใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์ (ธิดา โมสิกรัตน์, 2526, น. 427-438) มีรายละเอียด ดังนี้

7.1) การใช้ภาษาสร้างอารมณ์ขันโดยการใช้ภาษาต่างประเทศ

พบว่า มีบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขระหว่างทศกัณฐ์กับเหล่าเสนาทหาร ยักษ์ โดยใช้กลวิธีทางภาษาต่างประเทศเข้ามาเชื่อมโยงด้วยการใช้คำพ้อง เสียงระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาไทยคำว่า “appreciate” (อะพรีชีเอท) กับคำว่า “อัปรีชีเอด” เพื่อล้อเลียนการกระทำของทศกัณฐ์ที่จะกระทำต่อ

พิเภาด้วยการหลอกล่อให้พิเภาออกจากทัพพระรามและฆ่าด้วยหอกกบิลพัท เมื่อผู้ชมรับฟังถึงข้อความดังกล่าวที่เหล่าเสนายักษ์อ้างว่าเป็นคำสรรเสริญ ทศกัณฐ์ก็เกิดความขบขันทั้งเรื่องของการใช้ภาษาและระดับของเหล่าเสนาทหารยักษ์ที่กล้าได้ตอบกับพญายักษ์อย่างทศกัณฐ์ นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาษาอังกฤษที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นภาษานานาชาติ และภาษาไทยที่มีบทบาทเป็นภาษาประจำชาติและภาษาราชการของไทย

ตัวอย่างที่ 8

ทศกัณฐ์ : แผนข้าจะเรียกมันมาที่หน้าทัพ พอได้ที่กูจะจับหอกกบิลพัทพุ่งสังหารมัน เป็นยังงี้

เสนาทหารยักษ์ ข: สูดยออด พระปรีชาสามารถ อับรี้ยี่ชีเอดมาก พะยะคะ

ทศกัณฐ์ : อะไร

เสนาทหารยักษ์ ก : appreciate (อะพรีชีเอท)

(ตอนพิเภกสวามิภักดิ์: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2561)

7.2) การใช้ระดับเสียงที่ผิดปกติ กลวิธีทางภาษานี้ใช้เพื่อแสดงออกถึงความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกบางอย่างที่พิเศษมากกว่าปกติ การออกเสียงเช่นนี้ทำให้เกิดอารมณ์ขบขันแก่ผู้ฟังได้

ตัวอย่างที่ 9

ทวารบาล ก : เชิญหม่อมแม่เลยเจ้าคะ ตรวจสอบความเรียบร้อยปกติหม่อมแม่น้าหนักเท่าไรนะ

นางพิราภวน : 800 ตัวเล็ก ๆ

ทวารบาล ก : ประคองหม่อมแม่เข้ามาให้ดีดี เชิญเจ้าคะ หม่อมแม่เจ้าขา ขาออกไป 800

ทวารบาล ข : ตาย ตาย หม่อมแม่ หยุตเลย โห ตาซังหัก แปลกใจ คุณพระช่วย ตาซังหักได้ยังงี้

(ศึกษัรพณ: โชนพระรชทณ พ.ศ. 2554)

จกตวัอย่งข้งต่น เม่อวโครระห้บทพกย-เจรจบบกวนมุข ในข่งที่นงพรกกวนก้งจะข้งน้ำนกเพ่อตรวจสบวได้ชุกช่นอไรมา ตวัหร่อไม่พบว ปรกกฏการใช่ภาษาที่มีลัษณะการใช่เสียงที่ผดปคต ก่ล่าวค่อ ใช่ค่วา “ต้าย ตาย” ตวัน้เสียงสูงมากเพ่อแสดงความรู้ส้กตกใจ กบเหตุการณ่ที่เกดข้ขึ้น เพราะน้ำนกของนงพรกกวนท้ให้ตรข้ทก น้ำนก ของนงพรกกวนมากรวกบยัษ การใช่น้เสียงสูงเช่นนี้เป็นการส่อสร ความหมายในเชิงอรมนและย้งเป็นกลวธิทางภาษารูปแบบหนึ่งท้ให้เกด ความขบขั่นตวั

7.3) กลวธิการใช่คำปรยายให้เกดภาพพจน์ การใช่ภาษาแสดง ภาพพจน์เป็นการใช่ภาษาเพ่อปรยายให้เกดภาพช้ดเจนข้ขึ้น ท้ให้เข้าใจง่าย สามารถจินตนาการตามได้ กลวธินี้พบในบทพกย-เจรจโชนบบกวนมุขพบ ในการสนทนาของเสนายัษ 2 ต่น ดังปรกกฏในบทสนทนา

ตวัอย่งที่ 10

เสนายัษ ก : ปดไ้!

เสนายัษ ข : มาน้งเป็นมะหมีชูดมะพร้าวเลย

เสนายัษ ก : หวังจะเอาล้าไฟ่ชะหน้อยเรา อดเลย ไ้ไ้!

(ศีกฎมกรรณ ตอน โมกขศักดี: โชนพระรชทณ พ.ศ. 2556)

จะส้งเกดได้วเสนายัษ ข ใช่คำปรยายให้เกดภาพพจน์แบบ อุปลัษณ (Metaphor) โดยการเปรียบเทียบท้าน่งเสนายัษ ก ที่เตรียมตวั จะต้งท้ารบจ้างล้บทอกโมกขศักดีว่เหมือนกบท้ามะหมีชูดมะพร้าว จกท้าน่งชูดมะพร้าวที่ตั่วย้วยวนและวบบหวิว เป็นการใช่ภาษาเพ่อแสดง การเปรียบเทียบสร้งอรมนข้นให้ผู้ชมได้เป็นอย่งดี

8) กลวิธีทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมาย

กลวิธีการทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมาย หมายถึง การดำเนินเรื่องตามปกติ ผู้อ่านสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าว่าเหตุการณ์จะดำเนินต่อไปเช่นไร และจบลงเช่นไร แต่กลวิธีนี้ผู้แต่งจะเปลี่ยนทิศทางของเรื่องให้จบลงอย่างพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน (หนึ่งฤทัย ขวณะลิขิตกร, 2554, น. 73) ทำให้ผู้ฟังเกิดความประหลาดใจและช่วยทำให้เกิดอารมณ์ขันได้

ตัวอย่างที่ 11

ทวารบาล ก : ถ้าเราไม่ค้น เกิดเรื่องไม่ดี เข้าในบ้านในเมือง ใครจะช่วย

ทวารบาล ข : เรา

ทวารบาล ก : เพราะฉะนั้น กฎต้องเป็นกฎ เราเป็นผู้รักษากฎต้องไม่กลัว ใครจะไปจะต้องอยู่ในกฎเตรียมพร้อม รอฟังสัญญาณ

เหล่าทวารบาล : เตรียมแล้วละ 1 2 3 เชิญผ่านเลยเจ้าค่ะ (หัวเราะ) จะนับทำไมให้เสียเลข อัญเชิญเจ้าค่ะ

(ศีกมัยราพณ์: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2554)

จากตัวอย่างข้างต้น เมื่อวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในช่วงสุดท้ายของเรื่องที่เหล่าทวารบาลจะค้นตัวนางพิราภวนเพราะต้องรักษากฎบ้านเมืองพบว่า ปรากฏการใช้ภาษาที่ทำให้เรื่องจบแบบผิดความคาดหมาย กล่าวคือ จากตัวอย่างจะเห็นว่า เหล่าทวารบาลผู้เฝ้าประตูต่างมีความตั้งใจที่จะทำตามหน้าที่อย่างสุดกำลัง และรวมพลกันเพื่อเข้าไปตรวจค้นตัวของนางพิราภวนตามพิธีที่ตรวจพบ ลักษณะการเล่าเรื่องดำเนินไปอย่างชัดเจนตามเหตุการณ์ดังกล่าว แต่เมื่อถึงตอนสุดท้าย เหล่าทวารบาลกลับอัญเชิญให้นางพิราภวนเข้าเมืองไปอย่างง่ายดาย ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นชัดว่า

ข้อความมีลักษณะการเปลี่ยนทิศทางให้เรื่องจบลงอย่างให้ผู้ฟังคาดไม่ถึง ทำให้ผู้ฟังเกิดความประหลาดใจและช่วยทำให้เกิดอารมณ์ขันแก่ผู้ฟังได้

9) การใช้อักษรย่อหรือคำย่อ

การใช้อักษรย่อหรือคำย่อเป็นการเล่นคำอย่างหนึ่งเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันได้ในหลายลักษณะ (กาญจนา เจริญเกียรติบรร, 2548, น. 90) การใช้อักษรย่อ “คสช.” ย่อมาจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เป็นคณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2563) ในช่วงวิกฤตทางการเมืองของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2557 แต่ในบทพากย์กลับใช้คำย่อที่ต่างออกไป คือ “คสช.” ที่ย่อมาจาก คน-สัก-เชลย ซึ่งสามารถสร้างอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะของผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 12

กระป๋ราชมนัญ ก : อ้อ..... อะอะ ประกาศ

กระป๋ราชมนัญ ข : คำสั่ง

กระป๋ราชมนัญ ก : คำสั่ง

กระป๋ราชมนัญ ข : จาก คณะ คสช.

กระป๋ราชมนัญ ก : คสช. ย่อมาจากอะไร

กระป๋ราชมนัญ ข : คน-สัก-เชลย

(ศึกอินทรีชิต ตอนนาคบาท: โขนพระราชทาน พ.ศ. 2557)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโขนพระราชทาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 - 2561 มีกลวิธีแสดงอารมณ์ขันทั้งหมด 9 วิธี ได้แก่ การยั่วล้อ (การยั่วล้อโดยตรงและการยั่วล้อโดยอ้อม) การสร้างความย้อนแย้ง การทำให้เป็นเรื่องสัปดน การล้อวรรณกรรม การใช้สัญลักษณ์ การสร้างความขัดแย้ง การใช้ภาษาสร้าง

อารมณ์ขัน (การใช้ภาษาต่างประเทศ การใช้ภาษาถิ่น/ระดับเสียง การใช้คำบรรยายให้เกิดภาพพจน์) และการจบเรื่องแบบผิดความคาดหมาย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบกลวิธีทางภาษาอื่น ๆ คือ การใช้อักษรย่อหรือคำย่อในการแสดงอารมณ์ขัน ซึ่งทั้ง 9 กลวิธีนี้จะอิงจากเนื้อเรื่องของบทละครและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการนำมาปรุงแต่งให้เกิดอารมณ์ในการรับชมละคร อีกทั้งยังสร้างอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะให้กับผู้ที่รับชมอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโฆษณพระราชทานสะท้อนให้เห็นประเด็นต่าง ๆ หลากหลายที่น่าสนใจ ดังนี้

1) กลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขันในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโฆษณพระราชทานมีหลายลักษณะ ทุกลักษณะล้วนสร้างความน่าสนใจ กระตุ้นผู้ชมให้ติดตามชมการแสดงทั้งสิ้น แม้การแสดงโฆษณพระราชทานจะได้รับการยกย่องว่า เป็นนาฏกรรมชั้นสูงอย่างหนึ่งของไทยอาจเกิดความเชื่อว่าเป็นการแสดงที่เข้าใจยากหรือเป็นศิลปะชั้นสูง แต่อย่างไรก็ดี ในบทพากย์ดังกล่าวก็ยังปรากฏการใช้ภาษาอย่างง่าย ไม่เป็นทางการ เน้นความเข้าใจในทันที จึงสามารถทำให้ผู้ชมทุกคนดื่มด่ำความสนุกและเข้าใจเนื้อหาที่ผู้แสดงต้องการสื่อสารได้โดยง่าย เช่น การใช้คำบางคำที่ได้รับความนิยมใช้กันในการสื่อสารในช่วงเวลานั้น ๆ รวมทั้งการสร้างคำและประโยคใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ อีกทั้งกลวิธีการทำให้เป็นเรื่องสัปดน การเสียดสีประชดประชัน เป็นต้น กลวิธีเหล่านี้นำมาใช้เพื่อสร้างอารมณ์ขันให้เกิดความสนุกสนานในการแสดง ดังที่ปวรวิธ มินา (2561) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การนำเสนอความตลกจะเกิดได้ต้องผ่านกลวิธีของนักแสดง โดยเน้นให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ขันในรูปแบบของภาษา ความรู้สึกหรือการเสียดสีสังคม มุกตลกสามารถ

เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่จำกัดว่าต้องใช้ในวงเหล้าเท่านั้น ถือได้ว่ากลวิธีทางภาษาที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นศักยภาพของการนำเสนออารมณ์ขันในสื่อต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

2) เมื่อพิจารณาในส่วนของกลวิธีทางภาษาที่พบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งกลุ่มของกลวิธีออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาอย่างตรงไปตรงมา เช่น การยั่วล้อ การทำให้เป็นเรื่องสัปดน การสร้างความขัดแย้ง เป็นต้น และ 2) กลวิธีทางภาษาโดยอ้อม เช่น การใช้สัญลักษณ์ การใช้ภาพพจน์ เป็นต้น แม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีความแตกต่างในการนำเสนอทางภาษา แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า กลวิธีทางภาษาเหล่านี้มีจุดเด่นร่วมกันตรงประเด็นของการประชดประชันเสียดสี สอดคล้องกับอิทธิธรรม ศรีธาดา (2542) ที่ได้ศึกษาการใช้ภาษาในการแสดงตลกว่า การใช้ภาษาส่วนใหญ่จะเน้นไปทางการใช้คำที่เกี่ยวกับการประชดประชันเสียดสีและความรุนแรง ทำให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นจริง เช่น พฤติกรรมของคน การดำรงชีวิต ปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการนำเสนออารมณ์ขัน กล่าวคือ นำความจริงมากล่าวถึงได้ อย่างเป็นอิสระและไม่ทำให้เกิดความรุนแรง ดังที่ธาดา ขาญบัญชา (2551, น. 1) ได้กล่าวว่า ไม่ว่าการนำเสนออารมณ์ขันจะเป็นการนำเสนอเรื่องที่ธรรมดา มีความหมายตรงตัว แต่กลับทำให้เกิดความฮาขัน หรือการนำเสนอเรื่องที่รุนแรง แต่ก็ยังปรับเป็นเรื่องที่ไม่รุนแรงและยังทำให้เกิดอารมณ์ขันได้

3) ผลการวิจัยหนึ่งที่น่าสนใจคือ บทบาทภาษาต่างประเทศในสังคมไทยและสังคมโลก สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ชมโขมพระราชนานมีระดับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศอย่างภาษาอังกฤษและยังมีความสามารถในการตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายของการเล่นทางภาษาในเชิงภาษาศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากอารมณ์ขันเมื่อได้ยิน

การสร้างคำใหม่โดยอ้างอิงพื้นฐานคำจากภาษาอังกฤษ เช่น การเทียบเคียง “อับปรีย์ซีเอด” กับ “appreciate” (อะพริซีเอท) ผู้ชมสามารถเข้าใจความหมายดังกล่าวด้วยสมรรถนะทางภาษาอย่างหนึ่งของมนุษย์ (linguistic competence) คือ ผู้ชมเกิดอารมณ์ขึ้นจากความเข้าใจทางภาษาที่หลากหลาย (คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2508) ช่วยสะท้อนศักยภาพในการรับรู้การใช้ภาษาของมนุษย์โลกอย่างไม่มีขีดจำกัด

4) รูปแบบการนำเสนอกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขึ้นในบทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโฆษณพระราชทานมีโครงสร้างของเนื้อหาที่หลากหลาย โดยการสื่ออารมณ์ขึ้นนั้นนอกจากจะมีการใช้วาทภาษาเป็นหลักแล้ว เช่น การเล่าเรื่อง บทสนทนาของนักแสดง เป็นต้น ยังมีองค์ประกอบของอวัจนภาษามาเสริมด้วย เช่น ฉาก เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์การแสดงดนตรี และเสียงประกอบอื่น ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของชนัญญา ไยลล่อ (2544) ที่กล่าวถึงโครงสร้างของเนื้อหาการแสดงและส่วนประกอบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากส่วนประกอบทั้งหมดนี้ต่างนำมาใช้เพื่อสร้างอารมณ์ให้แก่ผู้ชม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า การใช้กรอบแนวคิดกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขึ้นมาใช้วิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในโฆษณราชทานนั้นยังสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ด้านวาทปฏิบัติศาสตร์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในมิติอื่น ๆ นอกจากนี้ รูปแบบการศึกษาครั้งนี้ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลรูปแบบอื่น ๆ ด้วยแนวคิดกลวิธีทางภาษาแสดงอารมณ์ขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา เจริญเกียรติบวร. (2548). *การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องตลกภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2508). *เอกสารประกอบการศึกษาวิชาภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนัญญา ไยล่อ. (2544). *การสื่อสารอารมณ์ขันของนักแสดงตลก รายการโทรทัศน์ก่อนบ่ายคลายเครียด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ญาติา ซาญบัญญัติ. (2551). *กลวิธีการใช้ภาษาในงานเขียนอารมณ์ขันเกตุเสพย์สวัสดิ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2526). *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4 วรรณคดีในหน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายการพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธิตินันท์ ศรีธาดา. (2542). *การศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาในการแสดงตลก*. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปวิศ มินา. (2561). กลวิธีการสร้างสรรค์ความตลกในรายการโทรทัศน์ไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 11(3), 2300-2313.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2563). *คณะรักษาความสงบแห่งชาติแห่งชาติ*. ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/คณะรักษาความสงบแห่งชาติ>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2563). *แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ*. ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2563, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ>

สิทธา พินิจกุลดล.(2515). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย*.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

หนึ่งฤทัย ขวณะลิขิตกร. (2554). อารมณ์ขันในข้อความท้ายรถ: เสน่ห์ทางภาษาที่ไม่ควรมองข้าม. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 13(1), 69-77.

อติปัทย์ นิตยัณรา, พิชัย แก้วบุตร, ขวาลิน เฟ่งบุญ, และนพวรรณ เมืองแก้ว. (2563). การวิเคราะห์บทพากย์-เจรจาแบบกวนมุขในixonพระราชทาน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 11(2), 64-77.

อุมาภรณ์ สังขมาน. (2559). กลวิธีทางภาษาในวัฒนธรรมเสียดสีเพื่อสร้างความตลกขบขันของไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์*. 23(1), 154-178.

Chiaro, D. (1992). *The Language of Jokes*. London: Routledge.